

Spiekerskorner

VAKONDERDEEL

Taalbeschouwing

KLAS

6 ASO

ONDERWERP

Kindertaal

BEGINSITUATIE

De leerlingen zijn 17-18 jaar oud en hebben nog niet rond de evolutie van kindertaal naar de taal van volwassenen gewerkt.

BEDOELING

- de leerlingen kunnen het onderscheid verwoorden in woordenschat, grammaticale beheersing en zinsopbouw tussen kind en volwassene;
- de leerlingen krijgen een globaal beeld van de evolutie van kindertaal naar de taal van volwassenen;
- de leerlingen kunnen zelf de inhoud van een beknopte zakelijke tekst mondeling verwoorden;
- de leerlingen reflecteren rond kindertaal en het leren spreken en lezen van taal;
- de leerlingen oefenen luisteren, spreken, lezen en schrijven.

LESMATERIAAL

- letterlijke weergave van een korte gesproken tekst van een driejarig kind (werkblad 1);
- zelfgetikte tekst van een zevenjarige (inzending opstelwedstrijd jeugdboekenweek) (werkblad 2);
- tekst die moet worden omgezet in studententaal (werkblad 3);
- pagina uit **Sus en Jum**, een kinderboek voor 6-jarigen van Joke van Leeuwen (werkblad 4).

BRONNEN

Taalstudie 5-6, p. 10-12 (Standaard)
Nederlands 5 (De Gulden Engel)
Leren leven in taal (De Sikkell)
Tekstvaardig Nederlands (Wolters Noordhoff)
Goed be-von-den (Acco)

LESVERLOOP

STAP 1: introductiemoment

Voor jullie hier kwamen, hebben jullie vanochtend zelf al heel wat taal gebruikt, onder elkaar, tegenover ouders, leraars... Gebruiken jullie onder elkaar woorden, uitdrukkingen, zinnen, tekens... die jullie thuis of tegenover de leraar niet gebruiken? Geef eens voorbeelden van typische woorden waarvan jullie vinden dat ze bij je leeftijd horen?

- woorden i.v.m. vakken als moderne wiskunde, fysica, informatica;
- woorden i.v.m. popmuziek;
- typische eigen afkortingen; bijnamen leraars; adjectieven; begroetingswoorden...

Conclusie: de taal van de zesde klas verschilt van die van ouders, leraars...

STAP 2

De leerkracht vraagt de leerlingen om individueel een korte tekst te lezen (werkblad 1). Deze tekst is de letterlijke weergave van een stuk gesproken taal. De taalgebruiker gebruikt een ander soort taal dan wij gewend zijn.

Opdracht: lees individueel en probeer uit te maken wat voor iemand de taalgebruiker is. Noteer welke verschillen in woordenschat en zinsbouw er zijn tussen deze taalgebruiker en onszelf, ev. door zinnen te vertalen naar je eigen taal toe. Hoe zou je zelf uitdrukken wat de spreker bedoelt?

De leerkracht inventariseert **de verschillen**

in woordenschat:

- woordenschat beperkter;
- zelfgemaakte woorden door klanknabootsingen;
- veel superlatieven;
- associaties;
- vervormingen;
- humor, spelen met woorden, woorden uitvinden.

in zinsbouw:

- zinnen onaf of elliptisch (woorden betekenen hele zin);
- foutief opgebouwd qua woordvolgorde;
- werkwoordvervoeging verkeerd (naar analogie overal zwak).

in gespreksopbouw:

springerig

De leerkracht schrijft deze verschillen op bord onder elkaar in kolommen.

Nena wilt de voetballon mee naar zee.

- eigennaam in plaats van ik
- zelfgemaakt woord: *voetballon*= opblaasbare voetbal (door combinatie van twee bekende woorden het onbekende benoemen)
- vervoeging incorrect, naar analogie (analogie = op basis van overeenkomst, naar het voorbeeld van verwante woorden; analogie is een belangrijk instrument van taalcreatie)

In zee zwemmen vissen, boten, zeeplanken en Nena.

- associatie: *boten zwemmen*
- omschrijving voor onbekend woord

Oppassen voor puddingvissen met stekels.

omschrijving met bekende woorden voor onbekend woord (kwal)

- *pudding*: blubberig
- *vissen*: zwemt
- *stekels*: prikt

3 belangrijke eigenschappen van een kwal; woordcreatie door associatie

Eerst ete, Nena ete, mama ete, papa ete, alles ete.

- *alles* in plaats van allemaal
- vervoeging incorrect: overal infinitief
- staaltje van logisch denken: opsomming en conclusie

Heb jij broterhams en pikwater gekocht bij winkelmeneer?

Heel heel heel heel veel?

- meervoud en vervoeging incorrect
- alle werkwoorden zwak naar analogie (onderscheid zwak/sterk is vrij moeilijk)
- door samenvoeging, combinatie bekende woorden nieuw woord creëren: *pikwater*, *winkelmeneer*
- *broterham* = contaminatie brood en boterham (contaminatie = verkeerde combinatie, dooreenhaken van verschillende uitdrukkingen die verwant zijn; letterlijk 'besmetting')
- veel superlatieven

Doe het tutje eens van de fles?

op basis van gelijkenis met object waarvan naam bekend is, een object noemen waarvan naam onbekend is (associatie)

Nena lust niet tomaattaart, wel snoeptaart met roomslag.

De roomslag, de donderslag, de bimbambomboemslag.

- door samenvoeging bekende woorden nieuw woord: *tomaattaart* voor pizza
- *roomslag*: delen uit tweedelige woorden in omgedraaide volgorde
- improvisatie op klanken, experiment naar analogie met bakkerijmpje

Nena alles opeet, goeté?

elliptische zin

Is mama nu?
elliptische zin

Ga jij wassen jou eige?
Nee, hé, is mis, is wel: ga jij jou eigen wassen, ja hé?
Zeg jij eens!

- woordvolgorde in vragende zin
- zelfcorrectie en uitnodiging tot correctie

Joepie, naar zee.

Joepie is leuk, ja toch?

- vraag naar betekenis van woord
- poging tot overbruggen van passieve woordenschat naar actieve

Niet teveel springe in de toet, hé?

Als teveel gespringt, dan ook veel geonderkotst, hé?

- alle werkwoorden zwak naar analogie
- voltooid deelwoord van samengestelde werkwoorden
- kent moeilijk woord *onderkotsen* omdat het tot de leefwereld behoort

Pats boem, de toeten doen altijd botsing.

- klanknabootsing
- door samenvoeging bekende woorden nieuw woord creëren: werkwoord 'doen' met substantief

Naar zee, nu?
elliptische zin

Conclusies

1. Hoe leert een kind de taal spreken?
 - door imitatie, door analogie, door associatie, door combinatie, door experiment, door fouten, zelfcorrectie en uitnodiging tot correctie
 - leert regels kennen door ermee te spelen, overbrugt het verschil tussen actieve-passieve woordenschat door vragen, door uitproberen
 - op basis van één taalregel zoveel mogelijk experimenten met zelfgemaakte zinnen
 - zelfgemaakte woorden: tomaattaart
 - hypercorrectie: *ik heeft een vuile luider*
 - zelf rijmwoorden zoeken
2. Hoe oud zou deze spreker zijn? Waarom denk je dat?
(drie jaar; veel fouten, maar toch al zinnnetjes)
3. Hoe noemt het kind zichzelf in het begin? (spreekt over zichzelf in derde persoon)
Wanneer gebruikt het ik?

4. Hoeveel woorden kent een kind van twee à drie jaar, denk je? (50)
5. Als ie nog jonger zou zijn, hoe zou ie zich dan uiten, denk je?
(luisteren, baby brabbelt, sputtert, oefent imitatie klanken; dit noemt men de prelinguale periode)
6. Denk je dat er dan al sprake is van taal, nog voor een kind de eerste woorden zegt?
7. Weet iemand die vaak babysit of al oom/tante is, wanneer een kind de eerste woordjes zegt? Wat voor woordjes zijn dat?
 - klanknabootsingen: *waf, toef*
 - reduplicaties=verdubbeling van een lettergreep: *tsjoektsjoek*
8. Elk kind doorloopt die stadia op een eigen manier. Wat kan ervoor zorgen dat een kind sneller leert praten?
(grotere broers en zussen, veel taalaanbod...)
9. Soms valt een kind terug in een vroegere fase van taal. Wat wil dat zeggen?

Conclusie: taal van 3-jarige is beperkt, vol fouten, maar kind kan enorm creatief met die beperkingen omgaan; experimenteert en speelt met regels; creëert vanuit het bekende woorden voor het onbekende.

STAP 3

De leerkracht vraagt de leerlingen om de tekst van werkblad 2 te lezen, deze keer geen weergave van een mondelinge tekst maar een geschreven tekst.

Opdracht: Probeer je een idee te vormen van deze taalgebruiker en let speciaal op:

- de verschillen in woordenschat en zinsbouw tussen deze taalgebruiker en de vorige;
- de verschillen in woordenschat, zinsbouw en spelling tussen deze taalgebruiker en onszelf.

Schrijf enkele concrete voorbeelden van die verschillen op.

Ook proberen na te gaan door wie de taal van de taalgebruiker beïnvloed is.

De leerkracht inventariseert **verschillen in woordenschat:**

- uitvoeriger, rijker geschakeerd dan vorige taalgebruiker, maar minder dan volwassen taal
- veel herhalingen
- veel vervormingen: *kapitein van de lange kaart, vermaledode*; vervormingen met betekenis
- vervorming in de trant van volksetymologie = vervorming van onbegrepen woord zodat het op een vertrouwd woord gaat lijken; vaak houdt de vervorming ook een poging in zich om het woord te verklaren (ander voorbeeld: *handgekapten i.p.v. gehandicapten*)
- gevoel voor humor, spelen met woorden, woorden uitvinden

in zinsbouw:

- zinnen beter opgebouwd, werkwoordvervoeging beter dan vorige taalgebruiker, maar minder dan volwassen taal
- werkwoordstijden door elkaar: *zij de ene, zegt de ene*

spelling:

- vaak fonetisch gespeld: zoals klinkt
- in open lettergrepen klinkers dubbel gespeld: *kameraaden; galliegers, nooit nie, kkoome*
- *verassen*
- interpunctie en gebruik van hoofdletters foutief
- ij-ei
- tikfouten

Verschillen komen op het bord in een tweede kolom.

Conclusies

1. Hoe oud zou deze taalgebruiker zijn? Waarom denk je dat?
(7 jaar; kan redelijk schrijven, maar maakt nog veel fouten.)
2. Door wie is de taal van de spreker beïnvloed?
(ouders, school, vriendjes)
3. Waar komen *de Romeinen, de Amerikanen en de ninja turtels* vandaan?
(televisie: nieuws over Golfoorlog - strips: Asterix - reclame: ninja turtles - kinderboeken)
4. Wat onderscheidt televisietaal en striptaal van andere taalvormen?
(bepaaldheid: moet bij beeld passen in duur (tv) en omvang (tekstballon))

Conclusie: op 4 jaar tijd enorme verrijking. Hoe ouder het kind, hoe meer invloeden op zijn taal.

Evaluatie: Wat hebben we nu geleerd over taal? Wat leert die kindertaal ons over taal, over taal leren?

(regels langzaam geïntegreerd via spel, experiment; rol van creativiteit, analogie, combinatiemogelijkheden; fouten hebben doorgaans betekenis: volksetymologie)

Besluit: Taal is een systeem, een geordend geheel van afgesproken tekens dat wordt aangeleerd en dat wordt gebruikt om zich uit te drukken, om te communiceren.

STAP 4: studententaal

Groeien volwassenen nog in hun taalgebruik? In welk opzicht?
(regels bekend, maar altijd nieuwe woorden leren (vaktaal leren); tweede, derde vierde taal leren)

Volgend jaar zitten jullie in het studentenleven en behoren jullie tot een groep die ook een eigen taal gebruikt. Ik ben er zeker van dat jullie die taal al een beetje kennen.
De leerkracht deelt werkblad 3 rond en vraagt om de tekst te lezen en hem in groepjes van drie te vertalen in studententaal.

De leerkracht inventariseert: *blokt, eerste kan, bissen, kotmadam, buizen, prof, por, fuif, brossen, lab, kot, eerste lies, flikken.*

Conclusies

1. Waar zitten de verschillen precies?
(het gaat niet om andere zinsbouw maar om andere woorden)
2. Tot welke sfeer behoren die woorden?
3. Hoe ken je die woorden?
4. Waarom zouden studenten andere woorden gebruiken?
5. Denk je dat je die woorden na je studententijd nog zult gebruiken?
6. Is er nog een bepaalde tijd in je leven waarin je een bepaald soort taal gebruikt? (soldatentaal)
7. Ken je voorbeelden daarvan? (*troep, schachten, piepers jassen*) Wat betekenen ze?
8. Zijn er nog manieren waarop soldaten met elkaar communiceren? (seinen, vlaggen, salueren, gebaren...)

Overgang naar volgende les: de taal van de beroepsgroepen.

STAP 5: kinderboeken (kan ook in een volgende les)

Net zoals we in dat spreken groeien, groeien we ook in lezen.
De leerkracht deelt één pagina uit een kinderboek voor beginnende lezers uit: Joke van Leeuwen, *Sus en Jum*, p. 18-19.

Opdracht: Deze tekst is speciaal gemaakt voor een heel bepaalde leeftijdsgroep. Probeer uit te vinden voor welke en schrijf op waarom je dat denkt. Denk terug aan wat we hiervoor zegden. Op welke punten heeft de schrijver rekening gehouden met de lezers van zijn boek?

De leerkracht inventariseert:
- beperkte woordenschat

- alleen eenlettergrepige woorden
- eenvoudige zinsopbouw
- geen enkele zin langer dan 5 woorden
- auteur gebruikt ook zelfgemaakt woord: *kie*
- zelf lezen op 6 jaar: eerste leerjaar
- tekeningen erbij (Wat is de rol van die tekeningen?)
- lettergrootte varieert (Wat is de rol van die lettergrootte?)

1. Vind je het belangrijk dat de schrijver zo sterk rekening houdt met de leeftijd van zijn lezer? Waarom?
(Schrijvers voor beginnende lezers krijgen instructiebladen van uitgeverij. Dubbel creatieproces: eerst verhaal, dan taalaanpassing doelgroep. Naarmate kind groeit, minder aanpassingen, beperkingen... tot overgang naar volwassen boeken.)
2. Wanneer zijn jullie zelf de eerste boeken voor volwassenen gaan lezen? Welke?

BIJLAGE

Werkblad 1

Naar zee

*Nena wilt de voetballon mee naar zee.
In zee zwemmen vissen, boten, zeeplanken en Nena.
Oppassen voor puddingvissen met stekels.
Eerst ete nu: Nena ete, mama ete, papa ete, alles ete.
Heb jij broterhams gekoopt bij de winkelmeneer?
Heel heel heel heel veel?
Doe het tutje eens van de fles?
Nena lust niet tomaattaart, wel snoeptaart met roomslag.
De roomslag, de donderslag, de bimbambomboemslag.
Nena alles opeet, goeté?
Is mama nu?
Ga jij wassen jou eige?
Nee, hé, is mis, is wel: ga jij jou eige wassen, ja hé?
Zeg jij eens!
Joepie, naar zee.
Joepie is leuk, ja toch?
Niet teveel springe in de toet, hé?
Als teveel gespringt, dan ook veel geonderkotst, hé?
Pats boem, de toeten doen altijd botsing.
Naar zee, nu?*

Werkblad 2

20e JEUGDBOekenWEEK – VAN 1 TOT 17 MAART 1991

WIN NU HET JEUGDBOekenWEEKGESCHENK
OF DE GROEI-METER OF

JE EIGEN LENGTE IN BOEKEN

**Teken, schrijf of schets
hoe groot je worden wil**

Als ik groot ben wil ik kapitein worden.

Ik ben een kapitein, een kapitein op de lange kaart.

En ik ga varen op de zee, joepi joepi joepieeee!!!

Morgen gaan we varen kameraaden, ten aanval, ten dood, sterf!

En dan gaan we op jacht, zegt de kapitein, op mensejacht.

Nu in onze boot, zegt de ene.

En de andere zegt, nu gaan we op jacht.

Kijk in de verte zie ik een boot, een boot met een doodskop erop.

De romaine zij de ene, entere, daar zijn de galliegers.

Een romeinse boot, zegt de kapitein, dat zijn valsen.

Een romeinse boot, een amerikaanse boot!

Stil manen zegt de kapitein, we moeten ze verassen.

Ik zie een amerikaanse boot, zegt de kapitein.

Tennaanva! roept de kapitein! Dood aan de amerikaanen!

Au, hoe, dat doet zeer zij een amerikaan! Ik bloei hier zowat leeg!

Daar kkoome de ninjaa turtels: sterf, vermaledode, sterf dan!

Die zijn vlugger dan vlugst en ze moeten nooit nie naar school.

Dat ga ik worden, de kapitein van de ninja turtels, ja.

Werkblad 3

Als je nu niet goed *studeert*, zul je vast en zeker je *eerste jaar* moeten *overdoen*, zuchtte de *hospita*.

Eén of twee *onvoldoendes* zal ik toch al hebben met zo'n moeilijke *leraar*, antwoordde de *studentin*. Bovendien wil ik ook nog wel eens naar een *feestje* gaan.

Je zou beter niet zoveel lessen *overslaan*, wat meer in het *laboratorium* werken en je *kamer* netjes opruimen, anders kom je nooit in je *derde jaar*. Als je zo voortdoet, kom je nog eens met de *politie* in aanraking.

Werkblad 4

Joke van Leeuwen: **Sus en Jum**, p. 18-19

Marita De Sterck
Kapelsesteenweg 274
2930 Brasschaat